

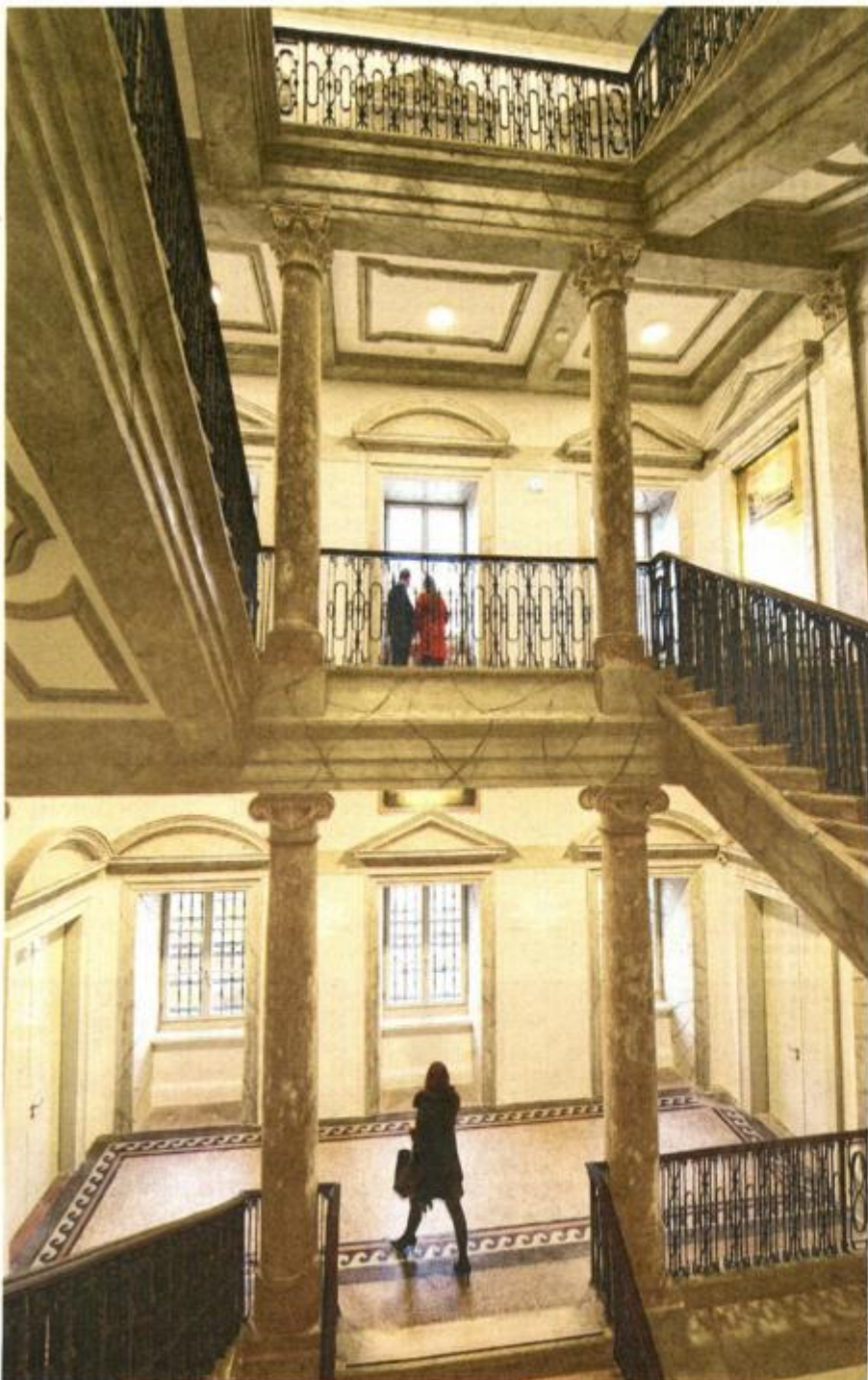
Tvornička palača koja je promijenila život Rijeke

Palača šećera, duhana, r

Obnovljeno impozantno zdanje na Brajdi sjedište je prvoga riječkog industrijskog pogona uopće, s interijerom koji govori o bogatstvu, moći i ukusu njenih graditelja

Restaurirane stropne dekoracije

Impozantno glavno stubište s kamenim stupovima i kovanom željeznom ogradom

Znate li što je najvredniji izložak Muzeja grada Rijeke? Bome i najveći, najspektakularniji? Točan odgovor je – palača u kojoj se Muzej nalazi. Velika, obnovljena palača nasuprot željezničkog kolodvora teško da među brojnim eksponatima Muzeja može imati konkurenciju. A jasno je i zašto.

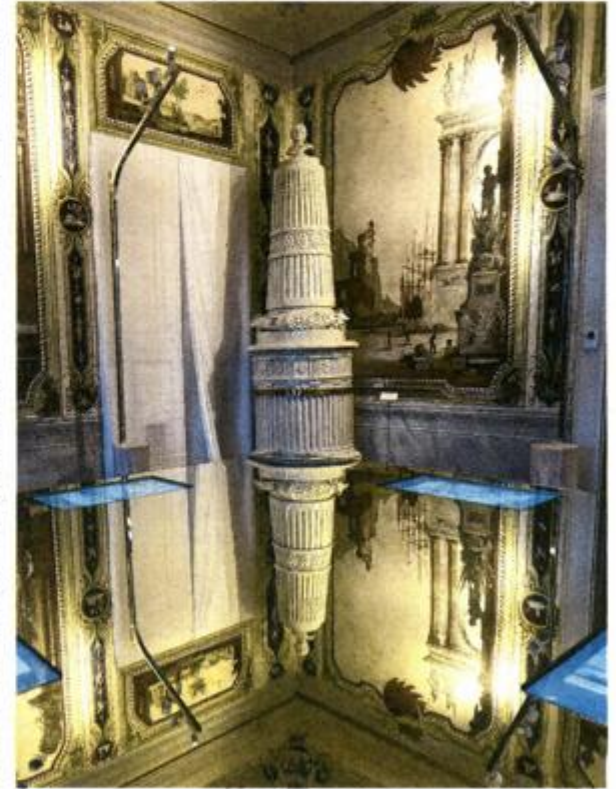
Uspon i pad Rafinerije šećera

Priča o njoj vuče se skoro tri stoljeća unatrag, počinjući u vrijeme kada je Rijeka bila primorsko mjesto s četiri tisuće stanovnika. Da, postojala su i takva vremena. Palača koju današnji Riječani često nazivaju palačom »Benčić«, prema zadnjem poglavlju njene tvorničke biografije, izgrađena je kao upravna zgrada Rafinerije šećera početna je točka cijele riječke industrijske priče. Nakon što je njime ispisano prvo poglavlje industrijalizacije grada, u Rijeci više ništa nije moglo ostati isto. Jedan od vrhunaca procesa pokrenutog Rafinerijom zabilježen je sredinom 19. stoljeća, kada je u Rijeci djelovalo pola hrvatske industrije.

Sve što se inicijalno trebalo dogoditi, dogodilo se 1750. godine. Iste one kada su Riječani uplašeno bježali iz svojih domova, zbog žestokog potresa. I nisu se dugo usuđivali vraćati u njih, pa su radije živjeli u improviziranim nastambama na rubu grada, uz osluškivanje potmulih zvukova iz dubine tla. Sljedećih godina uslijedilo je još nekoliko podzemnih udara. Oni su im toliko zaokupili pažnju da nisu primijetili jedan drugi i drukčiji potres, tektonski udar što se dogodio u njihovu gradu, samo u razini tla. Bila je to pojava Rafinerije šećera. Nju je 1750. pokrenula Glavna trgovačka kompanija Trsta i Rijeke, osnovana nizozemskim kapitalom i odlukom Marije Terezije da udahne nov gospodarski elan Austrijskom primorju, čijim je dijelom bila i Rijeka. Kako se mislilo udahnuti tu živost?

Trgujući šećerom i šećernim proizvodima, kavom, čajem, duhanom, svijećama, ugljenom i drvom, gradeći brodove i nove pomorske veze. Kompanija je u Rijeci osnovala pogonski kompleks za rafiniranje šećera. Taj će pogon iz temelja promijeniti gospodarsko lice grada. Zaslugom Rafinerije šećera, ime Rijeke će se u 18. stoljeću prvi put proširiti trgovačkim i industrijskim svijetom. Kompanija je pokrenula proizvodnju rafiniranog šećera u pogonu na današnjoj Mlaci, koja je u to doba zapadno predgrađe Rijeke. Biznis je krenuo uspješno, pa su direktori odlučili širiti proizvodnju na dodatne gradske lokacije. Jedna od njih je područje današnje palače na Brajdi. Treći pogon otvoren je na mjestu današnjega Pomorskog fakulteta.

Palača na Brajdi podignuta je 1750-ih (arhivski dokumenti ne pružaju dovoljno uporišta

Prizori imaginarnih gradova s antičkim spomenicima

“Stambena kuća direktora Rafinerije sa skladištem najljepša je i najposebnija kuća u Rijeci. Nalazi se u nizu s ostalim zgradama rafinerije okrenuta prema morskoj obali, ima 4 kata, a izgleda poput palače. Da se nalazi u bilo kojem drugom velikom gradu, isticala bi se među najljepšim kućama

Dominik Teleki von Szek, mađarski mineralog, putujući kroz Rijeku 1795. godine

za preciznije definiranje godine) i od samih početaka nudila je zanimljive prizore.

Izgrađena je na morskoj obali, pa se pred njenim glavnim ulazom moglo vidjeti drveni gat. Za nj su se privezivali jedrenjaci, koji su tako mogli dopremljeni sirovi šećer istovarivati ravno pred pogonska vrata. Sirovina je imala oblik melase podrijetlom s preko-oceanskih plantaža šećerne trske. Rafinerija je imala velik broj zaposlenih. Na vrhuncu, oko 1775. godine, cijela kompanija imala je tisuću radnika, od toga njih 300 u Rijeci, u upravi i proizvodnji (preostali su radili u transportu i podružnicama). To je oko sedam posto stanovništva tadašnje Rijeke. Za usporedbu, bio je to ekvivalent današnjeg pogona s osam tisuća radnika. Rafinerija je radila dugo i uspješno. Sve do tržišnih promjena početkom 19. stoljeća,

među kojima je ključna bila pojava šećerne repe kao sirovine, na što se nije pronašlo odgovor. Proizvodnja šećera je zaustavljena 1809., s dolaskom francuske vlasti. Kompanija je potom životarila do formalnog ukinuća 1826. godine. Njezinu

kompleksu u Rijeci život je potom donosio nove namjene. U razdoblju od 1832. do 1848. korišten je kao vojarnica, 1851. u njemu je krenula Tvornica duhana. Palača i cijeli kompleks će od 1945. do 1998. postati među Riječanima poznati kao Tvornica motora »Rikard Benčić«.

Narušavanje izgleda zgrade

Poput Riječana, koji su od 1750. našli snage nositi se s cijelom serijom potresa, i palača je preživjela brojne potrese što ih je donio život. Najveće iskušenje donio je 1785. veliki požar, ali se on ubrzo prometnuo u svoju suprotnost, u dobitak za zdanje. Palača je u obnovi nakon požara tako uspješno rekonstruirana da je postala ljepša, s dodatno uređenim interijerom. Čini se kako su direktori Rafinerije šećera dotad živjeli u krugu pogona na Mlaci, a novouređena palača potaknula je odluku o preseljenju pod njezin krov. To joj je moglo ići samo na ruku jer je zbog najvišeg trebala biti na podjednako najvišoj razini uredenosti.

Palači su potom zaprijetili ratovi. Naročito Drugi svjetski

GRAD RIJEKA

UNIRI

otora i – prelijepih slika

Raskošan interijer
Palače šećera

rat, kada je Rijeka zasipana nebrojenim tonama zrakovnih bombi. Iz tih je dana u podrumu palače sačuvan dramatičan grafit nastao rukom nepoznatog njemačkog vojnika, s datumima napada savezničkih aviona i prikazom letjelica. Palači su također zaprijetili zamor materijala, problematično održavanje, dograđivanja i pregrađivanja, »osvježavanja« zidova novom žbukom i bojama...

A kad je Tvornica »Rikard Benčić« nestala kao gospodarsko ime, golem upitnik nadvio se nad opstanak zgrade. Čak unatoč činjenici da je 1970. proglašena zaštićenim kulturnim dobrom, kao

najveća barokna poslovna palača u Habsburškom Carstvu. Godine 2000. kupio ju je Grad Rijeka, a Hrvatski restauratorski zavod je u njoj 2003. započeo konzervatorska istraživanja. Sve je potom preokrenuo projekt Turistička valorizacija reprezentativnih spomenika riječke industrijske baštine Grada Rijeke, Sveučilišta u Rijeci i Turističke zajednice grada Rijeke, u suradnji s Muzejom grada Rijeke. Njime je palača dobila priliku za nov život, obnovljena i prenamijenjena.

Raskošan interijer

Ući danas u obnovljenu Palaču šećera, u novo sjedište

Muzeja grada Rijeke, koji je otvoren u sklopu projekta Rijeka – Europska prijestolnica kulture 2020., znači naći se u interijeru što plijen oko. Naravno, ne samo zbog svojih golemih proporcija, iako se ni njih ne smije podcijeniti. Rijeka je o građevini s podrumom, visokim prizemljem i polukatom te s tri kata i potkrovljem. Povezuje ih impozantno glavno stubište s kamenim stupovima i kovanom željeznom ogradom, koje počinje od ulaznog predvorja na južnoj, morskoj strani zdanja.

Od toga se stubišta na svakoj razini palače horizontalno proteže 15-ak većih ili manjih prostorija, korištenih u

različita vremena za različite namjene. One su povezane, omogućujući kružno kretanje katovima. A u nekima od tih prostorija morat ćete stati, htjeli ili ne, očarani vizualnom raskoši. Na prvom katu, gdje su radili činovnici Rafinerije, takva je prostorija središnji salon. Rijeka je o jednom od najatraktivnijih dijelova palače uopće. Ocjenu možemo zahvaliti riječkom slikaru Giovanniju Fumiju, koji je salon uređio 1890-ih. On je autor štukatura s »letećim« dječacima na svodu i oslika sa ženskim likovima koji alegorijski i živahnim bojama prikazuju četiri godišnja doba.

Drugi kat je reprezentativan kat zgrade, piano nobile. Osjetno je viši od ostalih i tu su prostorije upravitelja Rafinerije, službene i privatne. Katom dominira svečana dvorana koja seže visinom kroz treći kat sve do potkrovlja. Ona je najimprisivnija prostorija u zdanju. Njezini zidovi i svod prekriveni su štuko dekoracijom koja imitira mramor, pa se dvoranu naziva i Mramorna dvorana. Na svodu se ističu kružni medaljoni s prikazima iz rimske vojne povijesti te amblemi s antičkom ratnom opremom. U dvorani je niša za kaljevu peć, dakako i peć, te kristalni svijećnjaci. Može se izaći na balkon s vijugavom ogradom s koje ga se u 18. stoljeću promatralo iskrcavanje sirovine s jedrenjaka.

Bogatom dekoracijom

Sredstva za projekt najvećim dijelom iz EU fondova

Palača šećera obnovljena je u sklopu projekta Turistička valorizacija reprezentativnih spomenika riječke industrijske baštine. Projekt također uključuje obnovu i prenamjenu broda »Galeb« te stvaranje nove gradske kulturno-turističke šetnice. Partneri u ostvarenju projekta su Grad Rijeka, Sveučilište u Rijeci i Turistička zajednica grada Rijeke, u suradnji s Muzejom grada Rijeke. Grad je prijavio projekt na natječaj za dobivanje bespovratnih sredstava iz EU fondova, što ga je raspisalo hrvatsko Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a.

Tražena sredstva odobrena su 2017. godine. Ukupna vrijednost projekta je 81.339.442,05 kuna. Od toga se 85 posto pokriva iz EU fondova, što je 68.891.606,18 kuna. To je maksimalan iznos bespovratnih EU sredstava. Preostali iznos podmiruje se iz proračuna partnera.

izdvajaju se na drugom katu još najmanje dvije prostorije. To je zapadni salon s vedutama, ukrašen 1789. prizorima imaginarnih gradova s antičkim spomenicima, trgovima, brodovima i ljudskim likovima. Također istočni salon, sa svodom punim amblema sa zastavama, medaljona s likovima antičkih ratnika, palmim lišćem i drugim detaljima. Budoar na drugom katu donosi likovni susret s mitološkim scenama (»Dijana na kupanju«, »Djevojke slave Amora«). Slične elemente uređenja nalazimo u ostalim prostorijama duž oba kata palače, različitih intenziteta i očuvanosti. Sve je restaurirano vještim rukama djelatnika Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Treći kat zgrade je radni

prostor muzejskog osoblja, dok su u potkrovlju tehnički prostor Muzeja i spremišta. Prizemlje zgrade mjesto je za informacijski centar, suvenirnicu, kafe i slično, a na polukatu nalazimo muzejski depo i stručnu knjižnicu.

Zaključno, hodati palačom danas ne znači samo vratiti se korakom u doba njenih graditelja, u egzotična vremena kada je šećer vladao gradskim gospodarstvom. Pored te uzbudljive povijesne priče, također priča o sudbini palače kroz više razdoblja gradske povijesti, hod palačom nudi upoznavanje sa zavidnim arhitektonskim umijećem njenih graditelja. I likovni užitak potaknut efektinim, u nekim situacijama uistinu spektakularnim trenucima zdanja.